

मार्गी

आदिवासि जनजाति सम्बन्ध महासंघ, १९८८
(आईएलओ महासंघ नं. १६६)

अन्तरास्ट्रिय सम सङ्गठनकर महासम्मेलनिन,

- ☞ अन्तरास्ट्रिय स्रम कार्यालयर सन्चालक निकायबाटे जेनेभाका बालाइँल र ७ जुन १९८९ का आफ्ने ७६ अउँ अधिवेसन सम्पन्न गर्त,
- ☞ आदिवासि जनजाति सम्बन्धि महासन्धि तथा सिफारिस, १९५७ का समाविस्ट अन्तरास्ट्रिय मापदन्डलाइ उल्लेख गर्तिन,
- ☞ मानव अधिकारकर विस्वव्यापि घोसनापत, आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक अधिकार सम्बन्धि अन्तरास्ट्रिय प्रतियाँपत नागरिक तथा राजनितिक अधिकार सम्बन्धि अन्तरास्ट्रिय प्रतियाँपत र भेदभाव निवारन सम्बन्धि थुप्रो अन्तरास्ट्रिय लिखतकर व्यवस्थालाइ इस्मरन गर्तिन,
- ☞ सन १९५७ सिन अन्तरास्ट्रिय कानुनकर छेतका हक्ल विकास तथा विस्वराइ सेब्बे छेतका आदिवासि जनजातिल्को अवस्थार सम्बन्धका हक्ल विकासिन ह्य विसयका पहिलेर मापदन्डर समिकरनमुलक अभिमुखिकरन हटाइनार उदेस्यन नयाँ अन्तरास्ट्रिय मापदन्ड स्विकार गरइ उपयुक्त हक्ल कुरो बिचार गर्तिन,
- ☞ आफ्ने बसोबास हक्ल राज्यर सम्चनाभित आफ्ने सँस्था, जिवनपद्धति तथा आर्थिक विकासका नियन्तरन गरइ पाइनार आफ्ने पहिचान, भासा र धर्म कायम धर्नार र विकास गर्नार ह्य जातिल्को आकाङ्क्षालाइ मान्यता दितिन्,
- ☞ विस्वर कइयन भागका ह्य जातिल आफ्ने बसोबास हक्ल राज्यभित अन्य जनताल सरह आफ्ने मउलिक मानव अधिकार उपभोग गरइ असमर्थ रहिलाइ र होल्को कानुन मुल्य, परम्परा र द्रिस्टिकोन प्रायः हाराइतिन जाइल कुरो उल्लेख गर्तिन,

- ☞ साँस्कृतिक विविधताका तथा मानव जातिल्को सामाजिक तथा पर्यावरनिय सामन्जस्यता तथा अन्तर्रास्ट्रिय सहयोग र समझदारिका आदिवासि जनजातिल्किन पुच्याइल विसिस्ट योगदानतर्फ ध्यानाकर्सन गर्तिन,
- ☞ सम्युक्त रास्ट्रसङ्घ, सम्युक्त रास्ट्रसङ्घिय खाद्य तथा किर्सि सङ्गठन, सम्युक्त रास्ट्रसङ्घिय सङ्घिक, बइग्यानिक तथा साँस्कृतिक सङ्गठन र विस्व स्वास्थ्य सङ्गठन एवम अन्तर अमेरिकि इन्डियन इन्स्टच्युटबाटे.उपयुक्त तह र सम्बन्धित छेतका प्राप्त सहयोगका देहायर व्यवस्था तर्जुमा गरिल र ह्य व्यवस्थार प्रयोग प्रवर्धन र सुनिस्चित गरइ इन्खा सहयोग जारि धरइ प्रस्ताव गरिल कुरो उल्लेख गर्तिन,
- ☞ ह्य अधिवेसनकर चउथो कार्यसुचिर रूपका हक्लाइ आदिवासि जनजाति सम्बन्धि महासन्धि, १९५७ (सङ्घया १०७) कर आम्सिक सम्सोधन सम्बन्धि केहि प्रस्ताव ग्रहन गर्नार निर्नय गर्तिन तथा
- ☞ हेइ प्रस्ताविन आदिवासि जनजाति सम्बन्धि महासन्धि, १९५७ लाइ सम्सोधन गरिकइ एउटो अन्तर्रास्ट्रिय महासन्धिर रूप लिनार कुरोर निर्नय गर्तिन,
- ☞ आज एक हजार नउ सय उनानब्बे सालकर जुन महिनार सत्ताइसउँ तारिखकर दिन आदिवासि जनजाति सम्बन्धि महासन्धि, १९८९ बल्ल देहायर महासन्धिलाइ पारित गर्लाछि ।

भाग १ सामान्य निति

धारा १

१. ह्य महासन्धि देहायराइ जनजाति तथा जनताल्को हकका लागु हुक्नार आछ,
- (क) सामाजिक, साँस्कृतिक र आर्थिक अवस्थान रास्ट्रिय समुदायराइ

अन्य समुहबाटे फरक रहिलाइ, जुनकर अवस्था आफैने परम्परा वा प्रथा वा विसेस कानुन वा नियमकर कारनबाटे पुर्न वा आम्सिक रूपका नियमित हक्मार हइसियत हक्ल स्वतन्त्र मुलुककराइ आदिवासि जनजातिल ।

- (ख) विजय गरिलाइ वा अउपनिवेसिककराइ वर्तमान राज्य सिमानार स्थापना हक्तिनखेरा कुनु मुलुक वा सो मुलुक हक्ल कुनैँ भउगोलिक छेत्रका बसोवास गर्लाइ बासिन्दाल्को वम्स हक्ल कारनिन आदिवासि मानिनाराइ र आफैने कानुनि हइसियत जिन्खाइसुके हक्तिन पुनि आफैने केहि वा सेब्बे सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक र राजनीतिक संस्था कायम धर्नार स्वतन्त्र मुलुककराइ जनताल ।
२. आदिवासि जनजातिर रूपका स्व-पहिचान ह्य महासन्धिर व्यवस्था लागु हक्नार समुहल्को निर्धारिन गरइकर लागि एउटो मउलिक मापदण्ड मानिनार आछ ।
३. ह्य महासन्धिका प्रयुक्त जनता सब्दलाइ अन्तरास्ट्रिय कानुन अन्तर्गत होइ सब्दन जनाइँ सक्नार अधिकारकर सम्बन्धका कुनैँ पुनि प्रभाव पार्नार गरिकइ व्याख्या गरिनार बइने ।

धारा २

१. सम्बन्धित जनताकाल्को सहभागिताका होइ जनताल्को अधिकार समर्छेन गरइ र निजल्को अखन्डतार सम्मानलाइ प्रत्याभुत गरइ समन्वित र प्रनालिवद्ध कार्यर विकास गर्नार जिम्मेवारि सरकारकर हक्नार आछ ।
२. इन्खा कार्यका देहायर उपाय समेत समावेस हक्नार आछ ।
- (क) रास्ट्रिय कानुन तथा नियमिन् मुलुककर जनसङ्ख्यार अन्य

सदस्यल्काइ प्रदान गर्ले अधिकार तथा अवसरबाटे ह्य जनताल्को
सदस्यलिकन समान रूपका फइदा लिल सुनिस्चित गर्नार,

- (ख) हेइ जनताल्को सामाजिक तथा साँस्कृतिक पहिचान, परम्परा तथा
प्रथा र सँस्थाप्रतिर सम्मान धरिकइ निजल्को सामाजिक, आर्थिक
तथा साँस्कृतिक अधिकारकर पुर्न कार्यान्वयनकर प्रवर्धन गर्नार,

(ग) हेइ जनताल्को आकाइछूया तथा जिवन पद्धतिसिन अनुकुल
हक्नार गरिकइ आदिवासि तथा रास्ट्रिय समुदायराइ अन्य
सदस्यलबिच मउजुदा सामाजिक, आर्थिक खाल्डा उन्मुलन गरइ
सम्बन्धित जनताल्को सदस्यल्काइ सहयोग गर्नार।

धारा ३

- आदिवासि जनजातिलिकन मानव अधिकार तथा मउलिक स्वतन्त्रतार
सेब्बे उपाय निर्वाध रूपका वा कुनइँ भेदभाव बिना उपभोग गर्नाराइ
आछत। ह्य महासन्धिर व्यवस्था ह्य जनताल्को पुरुस तथा महिला
सदस्यल्को हकका बिना कुनइँ भेदभाव लागु हक्नार आछ।
- ह्य महासन्धिका उल्लिखित अधिकार लगायत सम्बन्धित जनताल्को
मानव अधिकार तथा मउलिक स्वतन्त्रतार उल्लङ्घन गर्नार कुनइँ
किसिमकर बल वा सक्ति प्रयोग गरिनार बइने।

धारा ४

- सम्बन्धित जनताल्को सँस्था, सम्पति, स्रम, साँस्कृति र वातावरन
तथा व्यक्तिल्को सुरछ्यार लागि उपयुक्त अनुसार विसेस उपाय पारित
गरिनार आछ।
- इन्खा विसेस उपाय सम्बन्धित जनताल्को स्वतन्त्र रूपका अभिव्यक्त
हकल इच्छा विपरित हक्नार बइने।

३. इन्खा विसेस उपायन नागरिकको साधारन अधिकारकर भेदभाव रहित उपभोगका कुनै पुनि किसिमिन प्रतिकुल प्रभाव पार्नार बइने ।

धारा ५

ह्य महासन्धिर व्यवस्था लागु गर्तिन,

- (क) इन्खा जनताल्को सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक तथा आध्यात्मिक मुल्य तथा प्रचलनलाई मान्यता दिकइ समर्छेन गरिनार आछ र निजलिक्न समुहगत तथा व्यक्तिगत रूपका भेलइ पर्ल समस्यार प्रकिर्तिलाई समुचित ध्यान दिइनार आछ ।
- (ख) इन्खा जनताल्को मुल्य, अभ्यास तथा सँस्थार अखन्डतालाई सम्मान गरिनार आछ ।
- (ग) प्रभावित जनताल्को सहभागिता र सहयोगका, इन्खा जनतालिकन जिवन तथा कामकर नयाँ अवस्थार सम्बन्धका अनुभव गर्लाई कठिनाईं न्युसनिकरन गर्नार उद्देस्य हक्कल निति ग्रहन गरिनार आछ ।

धारा ६

१. ह्य महासन्धिर अवस्था लागु गर्तिन सरकारिन देहाय बमोजिम गर्नार आछ,

- (क) ह्य जनताल्काई प्रत्यछे रूपका प्रभाव पारइ सक्नार कानुनि वा प्रसासनिक कामकर सम्बन्धका विचार गर्तिन उपयुक्त कार्यविधि र खासगरिकइ निजल्को प्रतिनिधिमुलक सँस्था मार्फत सम्बन्धित जनतालिकासिन परामर्स गर्नार,
- (ख) निजल्कासिन सरोकार धर्नाराई निति तथा कार्यक्रमकर लागि जिम्मेवार निर्वाचित सँस्था तथा प्रसासनिक र अन्य निकायका निर्नय गर्नार सम्पुर्ण तहका जनसङ्ख्यार अन्य तह जुन हदसम्म

सहभागि हक्ताइ आछत कम्तिका सोहि हदका ह्य जनताल स्वतन्त्र ढङ्गन सहभागि हकइ सक्नार माध्यम स्थापित गर्नार,

- (ग) ह्य जनताल्को आफ्ने सँस्था तथा पहलकर पुर्न विकासकर लागि माध्यम खडा गर्नार तथा उपर्युक्त हक्कल अवस्थाका ह्य प्रयोजनकर लागि आवस्यक स्रोत उपलब्ध गाराइनार ।
२. हेइ महासन्धिर कार्यान्वयन गर्तिन गरिनार परामर्श असल नियतिन र परिस्थिति अनुकुल हक्नार गरिकइ प्रस्तावित उपायर सम्बन्धका सहमति वा सम्झउता हासिल गर्नार उद्देस्यसिन गरिनार आछ ।

धारा ७

१. सम्बन्धित जनताल्काइ आफ्ने जिवन, आस्था, सँस्था तथा आध्यात्मिक कल्यान तथा निजल्किन ओगट्टल वा अन्य किसिमिन प्रयोग गर्ल भुमिका प्रभाव पार्नार विकासकर प्रक्रियार लागि आफ्ने प्राथमिकता निर्धारिन गर्नार तथा सम्भव हक्कल हदसम्म आफ्ने आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विकास उपर नियन्तरन कायम धर्नार अधिकार हक्नार आछ । हेक अतिरिक्त निजल्काइ प्रत्यष्ठे रूपका प्रभाव परइ सक्नार रास्त्रिय तथा छेत्रिय विकासकर योजना र कार्यक्रमकर तर्जमा, कार्यान्वयन र मुल्याङ्कनका निजल सहभागि हक्नाराइ आछत ।
२. प्रभावित जनताल्को सहभागिता र सहयोगका निजल्को जिवन र कार्य अवस्था तथा स्वास्थ्य र सिद्ध्यार तहका सुधार आन्नार विसय, निजल बसोवास गर्नार छेत्रर समग्र आर्थिक विकास गर्नार योजनाका प्राथमिकता प्राप्त विसय हक्नार आछ । इन्खा छेत्रर विकासकर लागि तय गरिनार विसेस आयोजना समेत इन्खा सुधार प्रवर्धन गर्नार किसिमिन तय गरिनार आछ ।
३. सरकारिन उपयुक्त हक्कल अवस्थाका सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका योजनाबध्द विकासकर काम कारवाहिबाटे निजका पर्नार सामाजिक,

आध्यात्मिक, साँस्कृतिक र वातावरनिय प्रभाव मुल्यांकन गरइ अध्ययन सञ्चालन गर्नार कुरो सुनिस्चित गर्नार आछ । उन्खा अध्ययनकर निस्कर्सलाइ कायक्रम कार्यान्वयनकर लागि मुख्य आधारकर रूपका लिइनार आछ ।

४. सरकारिन सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका, निजल बसोवास गर्नार भु-छेतर वातावरन समर्छेन र बचावट गर्नार उपाय अपनाइनाराइ आछत् ।

धारा ८

१. सम्बन्धित जनताल्को हकका रास्ट्रिय कानुन र नियम लागु गर्तिन निजल्को परम्परा वा परम्परागत कानुनलाइ समुचित ध्यान दिइनार आछ ।
२. रास्ट्रिय कानुन प्रनालि तथा अन्तरास्ट्रिय रूपका मान्यता प्राप्त मानव अधिकारबाटे परिभासित हकलाइ मउलिक अधिकारसिन बइबाभिल अवस्थाका ह्य जनताल्काइ आफ्ने परम्परा तथा सँस्था कायम धर्नार अधिकार हक्नार आछ । ह्य सिध्दान्त लागु गर्तिन उत्पन्न हकइ सक्नार विवाद समाधान गरइ आवस्यक हकल अवस्थाका, कार्यविधि स्थापित गरिनार आछ ।
३. ह्य धारार प्रकरन १ र २ कार्यान्वयन हकल कारनिन ह्य जनताल्को सदस्यल्काइ सम्पुर्ण नागरिकलाइ प्रदान गरिल अधिकारकर प्रयोग गरइ तथा तदअनुरूपकर कर्तव्य पालना गरइबाटे रोक लाइनार बइने ।

धारा ९

१. रास्ट्रिय कानुन प्रनालि तथा अन्तरास्ट्रिय रूपका मान्यताप्राप्त मानव अधिकारसिन अनुकूल हकल हदसम्म सम्बन्धित जनताबाटे आफ्नाईं सदस्यलिक्न गर्ल कसुरलाइ नियमित गर्नार सम्बन्धका परम्परागत रूपका अभ्यास हक्तिन आइल विधिर सम्मान गरिनार आछ ।
२. दन्ड सजायर व्यवस्था सम्बन्ध ह्य जनताल्को परम्परालाइ उन्खा मुद्दा हेनरार अधिकारि तथा अदालतिन ध्यान दिनाराइ आछत ।

धारा १०

१. ह्य जनताल्काइ सदस्यल उपर सामान्य कानुनिन व्यवस्था गर्ल दन्ड सजाय लागु गर्तिन निजल्को आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक विसिस्टतालाइ ध्यान दिइनार आछ ।
२. कारागारका बन्द गर्नार बाहेककर दन्ड सजायर विधिलाइ प्राथमिकता दिइनार आछ ।

धारा ११

कानुनिन सम्पुर्ण नागरिक्को हकका लागु हक्नार गरिकइ तोक्ल अवस्थाका बाहेक, पारिस्मिक भुक्तानि गरिकइ वा नगरिकइ सम्बन्धित जनताल्को सदस्यबाटे अनिवार्य रूपका कुनइँ पुनि किसिमिन वइयक्तिक सेवा लिनार कार्यलाइ कानुनद्वारा निसेधित र दन्डनिय मानिनार आछ ।

धारा १२

सम्बन्धित जनताल्को अधिकारकर दुरुपयोग हक्ल विरुद्धका इन्खा अधिकारकर प्रभावकारि कार्यान्वयनकर लागि निजलिक्न व्यक्तिगत रूपकमा वा आफने प्रतिनिधिमुलक निकाय मार्फत कानुनि कारवाहि चालाइ सक्नार गरिकइ निजल्को अधिकार सुराखित गरिनार आछ । ह्य जनताल्को सदस्यलिक्न आवस्यक हक्ल अवस्थाका अनुवादकर माध्यमबाटे वा अन्य प्रभावकारि माध्यमबाटे निजलिक्न कानुनि कारवाहि बुझइ सक्ल र निजल्काइ बुझाइ सक्ल कुरो सुनिस्चित गर्नार उपाय अपनाइनार आछ् ।

भाग २

भूमि

धारा १३

१. महासन्धिर ह्य भागकर व्यवस्था लागु गर्तिन सरकारिन सम्बन्धित जनताल्को, साँस्कृतिक र आध्यात्मिक मुत्यरलागि अवस्था अन्सार निजलिक्न ओगट्ल वा अन्य कुनइँ पुनि किसिमिन प्रयोग गर्ल भुमि वा

भु-छेत्र वा धेउटोसिन निजल्को सम्बन्धर र खासगरिकइ ह्य सम्बन्धर सामुहिक पछेर विसेस महत्वलाई सम्मान गर्नार आछ ।

२. धारा १५ र १६ का प्रयुक्त भुमि बल्ल सब्दन सम्बन्धित जनतालिकन ओगट्टल वा अन्य किसिमिन प्रयोग गर्लाई छेतर समग्र पर्यावरनलाई समट्नार भु-छेतरर अवधारना समेतलाई जनाइनार आछ ।

धारा १४

१. सम्बन्धित जनतालिकन परम्परागत रूपका ओगट्टिन आइल भुमिका निहित निजल्को स्वामित्व र भोगाधिकारलाई मान्यता दिइनार आछ । हेकर अतिरिक्त सम्बन्धित जनतालिकन एकलउटि रूपका बइओगट्टल तर जिविकोपार्जन र परम्परागत गतिविधिर लागि परम्परागत रूपका पहुँच प्राप्त गर्लाई भुमि प्रयोग गर्नार निजल्को अधिकारकर रछ्या गरइकर लागि उपयुक्त अवस्थाका उपाय अपनाइनार आछ । ह्य सम्बन्धका फिरन्ते जनता र घुमन्ते किसानको अवस्था उपर विसेस ध्यान दिइनार आछ ।
२. सरकारकिन सम्बन्धित जनतालिकन परम्परागत रूपका ओगट्टल भुमि पहिचान गरइ तथा निजल्को स्वामित्व र भोगाधिकारकर प्रभावकारि समर्छेनकर प्रत्याभुति देइ आवस्यक कदम चाल्नाराई आछत् ।
३. सम्बन्धित जनतालिकन गर्लाई भुमि सम्बन्ध दावि समाधान गरइ रास्ट्रिय कानुन पनालिका प्रयाप्त कार्यविधिर व्यवस्था गरिनार आछ ।

धारा १५

१. सम्बन्धित जनताल्को भुमि सम्बन्ध प्राकिर्तिक स्रोतकर अधिकारलाई विसेस रूपका सुराछित गरिनार आछ । इन्खा अधिकारका इन्खा स्रोतकर उपयोग, व्यवस्थापन र समर्छेनका सहभागि हक्नार ह्य जनताल्को अधिकार समेत समावेस आछ ।

२. खनिज पदार्थ वा अन्य भुमिगत स्रोतकर स्वामित्व वा भुमि सम्बन्धि अन्य स्रोतकर अधिकार राज्यका निहित रहिनार अवस्थाका राज्यन इन्खा जनताल्को भुमि सम्बन्धि इन्खा स्रोतकर अन्वेसन वा उपयोगकर लागि कुनइँ पुनि कार्यक्रम सन्चालन गर्तिन वा सन्चालन गर्नार अनुमति देइ पुर्व निजल्को हितका प्रतिकुल प्रभाव पार्नार वा बइपर्नार वा पर्नार हक्लासिन कुनइँ हदसम्म प्रतिकुल प्रभाव पारइ सक्नार हो सो कुरो निर्धारिन गर्नार उद्देश्यन हेइ जनताल्कासिन परामर्स गर्नार कार्यविधि इस्थापित गर्नार वा कायम धर्नार आछ । सम्बन्धित जनताल सम्भव हक्लसम्म इन्खा काम कारवाहिबाटे हक्नार लाभका सहभागि हक्नाराइ आछत र इन्खा काम कारवाहिकर कारनबाटे आफिलाइ कुनइँ हानि, नोक्सानि हकइ जाइलासिन निजल्किन सो वापत मुनासिब छेतिपुर्ति प्राप्त गर्नाराइ आछत ।

धारा १६

१. हेइ धारार देहायर प्रकरनकर अधिनका रहिकइ, सम्बन्धित जनताल्किन ओगट्ल भुमिबाटे निजल्काइ हटाइनार बइने ।
२. अपवादजनक उपायर रूपका इन्खा जनताल्को ठाउँसारि आवस्यक देखिल अवस्थाका निजल्को स्वतन्त्र र जानकारि सहितकर सहमति लिकइ मात्तइ इन्खा ठाउँसारि गरिनार आछ । निजल्को सहमति प्राप्त गरइने बइसक्नार हक्लासिन सम्बन्धित जनताल्को प्रभावकारि प्रतिनिधित्वर लागि मउका देइपर्नार व्यवस्था तथा उपयुक्त हक्लासिन सार्वजनिक जाँचबुझ गर्नारसमेत व्यवस्था गर्नार रास्ट्रिय कानुन र नियमबाटे स्थापित उपयुक्त कार्यविधि अवलम्बन गरिकइ मात्तइ इन्खा ठाउँसारि गरिनार आछ ।
३. जछि जखइँ सम्भव हक्छइ, हेइ जनताल्काइ ठाउँसारि गरइपर्नार कारन समाप्त हक्ल साथे निजल्को परम्परागत भुमिका फर्केइ पाइनार अधिकार हक्नार आछ ।

- उनिखइ फर्कइ सम्भव बइहकल अवस्थाका सम्भउताका निर्धारन हक्ल बमोजिम वा इन्खा सम्भउता बइहकल अवस्थाका उपयुक्त कार्यविधि अन्सार, हेइ जनताल्काइ सम्पुर्न सम्भावित अवस्थाका निजल्को वर्तमान आवस्यकता र भावि विकासकर लागि व्यवस्था गरइ उपयुक्त र कम्तिका निजन पहिले ओगदल भुमिर गुनस्तर र कानुनि हइसियत सरहर भुमि उपलब्ध गाराइनार आछ । सम्बन्धित जनताल्किन मउद्रिक वा जिन्सि छेतिपुर्तिलाइ प्राथमिकता दिलका निजल्काइ उपयुक्त जमानतका उनिखइ छेतिपुर्ति उपलब्ध गाराइनार आछ ।
- इनिखइ ठाउँसारि हक्लाइ जनताल्काइ होइबाटे हक्ल जाइनार कुनइँ पुनि हानि वा नोक्सानि वापत पुर्न रूपका छेतिपुर्ति उपलब्ध गाराइनार आछ ।

धारा १७

- सम्बन्धित जनताल्किन निजल्को सदस्यल्काइ भुमि सम्बन्ध अधिकार हस्तान्तरन गरइ इस्थापित गर्ल कार्यविधिलाइ सम्मान गरिनार आछ ।
- आफ्ने समुदाय बाहिर निजल्को भुमि बिक्रि गर्नार वा अन्य तरिकान हक हस्तान्तरन गर्नार निजल्को सछेमतार सम्बन्धका विचार गर्तिन सम्बन्धित जनताल्कासिन परामर्श गरिनार आछ ।
- ह्य जनताल्को भुमिर स्वामित्व, भोगचलन वा उपयोग प्राप्त गरइ निजल्कासिन असम्बन्धित व्यक्तिलाइ हेइ जनताल्को परम्परा वा निजल्को सदस्यन कानुन बइबुभ्ल कारनबाटे पाइनार फइदा लेइबाटे रोक लाइनार आछ ।

धारा १८

सम्बन्धित जनताल्को भुमिर अनधिकृत अतिक्रमन वा भोग गर्ल वापत कानुनद्वारा प्रयाप्त दन्ड सजायर व्यवस्था गरिनार आछ र इन्खा कसुर रोकइ सरकारिन उपाय अप्नाइनाराइ आछत ।

धारा १९

रास्ट्रिय क्रिसि कार्यक्रमिन देहायर विसयर सम्बन्धका जनसङ्ख्यार अन्य छेतलाइ प्रदान गरिल व्यवहार सरहर समान व्यवहार सम्बन्धित जनताल्काइ प्रदान गरिल कुरो सुनिस्चित गर्नाराइ आछत ।

- (क) आफ्ने सामान्य जिवनयापनकर लागि अत्यावस्यक कुरोर वा निजल्को सङ्ख्याका हक्कार सम्भाव्य व्रिधिर व्यवस्थापन गरइ आवस्यक छेत बइहकल अवस्थाका हेइ जनताल्काइ अधिकतम भुमि हक्कार व्यवस्था,
- (ख) हेइ जनताल्को भोगचलनका रहिल भुमिर विकास प्रवर्धन गरइ आवस्यक साधनकर व्यवस्था ।

भाग ३

भर्ना तथा रोजगारिर अवस्था

धारा २०

१. रास्ट्रिय कानुन र नियमकर सम्बन्धित रहिकइ तथा सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका, सरकारकिन सामान्य रूपका कामदारको हकका लागु हक्कार कानुनबाटे निजल्को समर्छेन प्रभावकारि रूपिन बइहकल हदसम्म इन्खा जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारको भर्ना र रोजगारिअवस्थासिन सम्बन्धित प्रभावकारि संरचेन सुनिस्चित गरइ विसेस उपाय अवलम्बन गर्नाराइ आछत् ।

२. सरकारिन सम्बन्धित जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदार र अन्य कामदार बिचकर कुनैँ पुनि भेदभाव रोकइकर लागि र खासगरि देहायर कुरोर सम्बन्धका सम्भव हरेक कार्य गर्नाराइ आछत् ।

- (क) दछे रोजगारि लगायत रोजगारका प्रवेस र बढुवा तथा पदोन्नतिर उपाय,
- (ख) समान मुल्यर कामकर लागि समान पारिस्थिमिक,

- (ग) ओरखति उपचार र सामाजिक सहायता, पेसागत सुरछ्या र स्वास्थ्य, सम्पुर्न सामाजिक सुरछ्यार लाभ तथा पेसागत रूपका सम्बन्धित अन्य कुनइँ पुनि लाभ तथा आवास,
- (घ) सड्घ, सँस्थार अधिकार तथा कानुनि ट्रेडयुनियन गतिविधि गर्नाराइ सम्पुर्न स्वतन्त्रता तथा रोजगारदाताल वा रोजगारदाता सँस्थासिन सामुहिक सम्झउता गर्नार अधिकार ।
३. अवलम्बन गरिल उपायका देहायर कुरो सुनिस्चित गर्नार उपाय समेत समावेस हक्नार आछ ।
- (क) सम्बन्धित जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारल, क्रिसिजन्य तथा अन्य रोजगारिका सम्लग्न मउसमि, आकस्मिक र आप्रवासि कामदार लगायत स्रम ठेकेदारिन रोजगारिका लाइलाइ कामदार समेतकिन रास्ट्रिय कानुन तथा अभ्यासबाटे सोहि छेतका सम्लग्न अन्य उन्खाइ कामदारलाइ प्रदान गरिल समर्छेन उपभोग गर्नार र निजल्काइ स्रम कानुन अन्तर्गतकर निजल्को अधिकार तथा निजल्काइ उपलब्ध हक्ल उपचारकर उपायर बारेका पुर्न जानकारि गाराइनार कुरो,
- (ख) हेइ जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारलाइ र खासगरि किटनासक वा अन्य विसालु पदार्थर सम्सर्ग हक्नार अवस्थाका निजल्को स्वास्थ्यर लागि जोखिमपुर्न हक्नार कार्य वातावरनका काम गरइ बइलाइनार कुरो,
- (ग) हेइ जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारलाइ बधुवा स्रम वा रिन तिरइ बइसक्ल कारनिन दास हकइ पर्नार अन्य किसिमकर कामलगायत बलपुर्वक भर्ना प्रर्नालि अन्तर्गत भर्ना बइगर्नार कुरो,
- (घ) हेइ जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारलाइ सम्बन्धित कामदारकिन

महिला र पुरुसकर लागि रोजगारिका समान अवसर र समान व्यवहार उपयोग गर्नार र यउनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध समर्छेन पाइनार कुरो ।

४. प्रस्तुत महासन्धिर ह्य भागकर व्यवस्थार पालना हक्कल कुरो सुनिस्चित गर्नार उद्देस्यन सम्बन्धित जनताल्कासिन सम्बन्धित कामदारकिन ज्यालादारि रोजगारि गर्ल छेतका प्रर्याप्त स्रम निरिछेन सेवा इस्थापित गर्नार तर्फ विसेस ध्यान दिइनार आछ ।

भाग ४

व्यावसायिक तालिम, हस्तकला र ग्रामिन उद्योग

धारा २१

सम्बन्धित जनताल्को सदस्यन व्यावसायिक तालिमकर उपायर सम्बन्धका कम्तिका अन्य नागरिककिन पाइनार सरह समान अवसर उपभोग गर्नाराइ आछत् ।

धारा २२

१. सामान्य प्रयोगकर व्यवसायिक तालिम कार्यक्रमका सम्बन्धित जनताल्को सदस्यल्को स्वइच्छिक सहभागिता प्रवर्ध्दन गर्नार उपाय अपनाइनार आछ ।
२. सामान्य प्रयोगकर व्यवसायिक तालिम कार्यक्रमिन सम्बन्धित जनताल्को विसेस आवस्यकतालाइ पुरा बइगर्ल अवस्थाका सरकारिन हेइ जनताल्को सहभागिताका विसेस तालिम कार्यक्रम र सुविधार व्यवस्था मिलाइनार आछ ।
३. कुनैँ पुनि विसेस तालिम कार्यक्रम सम्बन्धित जनताल्को आर्थिक वातावरन, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्था तथा व्यवहारिक आवस्यकताका आधारित हक्कार आछ । हेइ सम्बन्धका गरिल कुनैँ पुनि अध्ययन ह्य जनताल्को सहयोगका गरिनार आछ र इन्खा कार्यक्रमकर सङ्गठन र सञ्चालनकर सम्बन्धका ह्य जनताल्कासिन परामर्स गरिनार आछ । सम्भव हक्कल अवस्थाका ह्य जनताल्किन उन्खा निर्नय गर्लासिन

इन्हा विसेस तालिम कायक्रमकर सङ्गठन र सञ्चालनकर लागि प्रगतिसिल रूपका जिम्मेवारि बहन गर्नार आछ ।

धारा २३

१. हस्तकला, ग्रामिन र समुदायका आधारित उद्योग तथा सम्बन्धित जनताल्को निर्वाहमुखि अर्थतन र सिकार खेलाइनार, माछ मार्नार, पासो थाप्नार र जम्मा गर्नार ठि परम्परागत क्रियाकलापलाई निजल्को साँस्कर्तिर सम्बर्द्धन तथा आर्थिक आत्मनिर्भरता विकासका महत्वपुर्ण तत्वर रूपका मान्यता दिइनार आछ । सरकारिन उपयुक्त हकल अवस्थाका इन्हा जनताल्को सहभागिताका उन्हा क्रियाकलाप सुदृढ गरिल र प्रवर्द्ध गरिल कुरो सुनिश्चित गर्नार आछ ।
२. सम्बन्धित जनताल्को अनुरोधका, सम्भव हकल अवस्थाका उन्हा जनताल्को परम्परागत प्रविधि र साँस्कर्तिक विसेसता तथा दिगो र समन्यायिक विकासलाई द्विस्तिगत गरि उपयुक्त प्राविधिक र वित्तिय सहायता उपलब्ध गाराइनार आछ ।

भाग ५

सामाजिक सुरक्ष्या तथा स्वास्थ्य

धारा २४

सम्बन्धित जनताल्को रक्ख्यावरन गर्नार गरिकै सामाजिक सुरक्ष्या सम्बन्ध योजनार विकास प्रगतिसिल रूपका गरिनार आछ र निजल विरुद्ध कुनै पुनि भेदभाव नगरि इन्हा योजनार कार्यान्वयन गरिनार आछ ।

धारा २५

१. सरकारकिन सम्बन्धित जनताल्काई प्रयोगित स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हकल सुनिश्चित गर्नार वा निजल्किन सारिरिक तथा मानसिक स्वास्थ्यर उच्चतम उपलब्ध इस्तर उपभोग गरइ सक्नार गरिकै निजल्को आफ्ने

जिम्मेवारि र नियन्तरन अन्तर्गत इन्खा सेवा तय गरिकइ उपलब्ध गाराइ निजल्काइ स्रोत उपलब्ध गाराइनार आछ ।

२. स्वास्थ्य सेवा सम्भव हक्लसम्म समुदायका आधारित हक्नार आछ । सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका इन्खा सेवार तर्जुमा गरिकइ सन्चालन गरिनार आछ र इन्खा सेवान निजल्को आर्थिक भउगोलिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्था तथा निजल्को निरोधात्मक हेरचाह, उपचारात्मक अभ्यास र ओखतिलाइ ध्यान दिनार आछ ।
३. स्वास्थ्य उपचार प्रनालिन स्थानिय समुदायर स्वास्थ्यकर्मिल्को तालिम र रोजगारिलाइ प्राथमिकता देइ र स्वास्थ्य उपचार सेवार अन्य तहसिन सबल सम्बन्ध कायम धरिकइ प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाका जोड दिनार आछ ।
४. इन्खा स्वास्थ्य सेवाल्को व्यवस्था गर्तिन मुलुकका अपनाइल अन्य सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक उपायसिन समन्वय गरिनार आछ ।

भाग ६ सिंच्या तथा सब्यार माध्यम

धारा २६

सम्बन्धित जनताल्को सदस्यल्काइ कम्तिका रास्ट्रिय समुदायर अन्य जनतासिन समान आधारक सेब्बे तहका सिंच्या हासिल गर्नार अवसर उपलब्ध हक्ल कुरो सुनिस्चित गरइ उपाय अपनाइनार आछ ।

धारा २७

१. सम्बन्धित जनताल्को लागि सइष्ठिक कार्यक्रम र सेवा उन्खा जनताल्को विसेस आवस्यकतालाइ सम्बोधन गरइ निजल्को सहयोगका विकास र कार्यान्वयन गरिनार आछ र उन्खा कार्यक्रम र सेवान निजल्को इतिहास, ध्यान र प्रविधि, मुल्य प्रनालि (भ्यालु सिस्टम्स) र उत्तरोत्तर सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक आकाढ्यालाइ समेट्नार आछ ।

२. सछेम अधिकारिन उपयुक्तता अन्सार इन्खा जनताल्को लागि इन्खा कार्यक्रमकर सञ्चालनकर लागि प्रगतिसिल रूपका जिम्मेवारि हस्तान्तरन गर्नार उद्देस्यन सइचिक कार्यक्रमकर तर्जुमा र कार्यान्वयनकर सम्बन्धका सम्बन्धित जनताल्को सदस्यल्काइ तालिम दिल र होइका निजल्को सम्लग्नता रहिल सुनिस्चित गर्नार आछ ।
३. हेकर अतिरिक्त सरकारकिन आफ्ने सइचिक सँस्था तथा सुविधा इस्थापित गर्नार हेइ जनताल्को अधिकारलाइ मान्यता दिनार आछत् । तर इन्खा सँस्थान हेइ जनताल्कासिन परामर्स गरिकइ सछेम अधिकारिबाटे इस्थापित न्युनतम मापदन्ड पुरा गर्ल हकइ पर्छइ । ह्य प्रयोजनकर लागि उपर्युक्त स्रोत उपलब्ध गाराइनार आछ ।

धारा २८

१. सम्बन्धित जनताल्को बालबालिकाल्काइ व्यवहारिक हक्लसम्म निजल्को आफ्ने माति भासा वा निजल्को समुहबाटे सबभन्दा बढि बातमार्नार भासाका पढइ र लेखइ सिकाइनार आछ । ह्य व्यवहारिक बइहक्लासिन, सछेम अधिकारिलिकन ह्य उद्देस्य हासिल गर्नार उपाय अपनाइनार अभिप्रायन हेइ जनताल्कासिन परामर्स गर्नाराइ आछत् ।
२. ह्य जनताल्काइ मुलुककर रास्ट्रिय भासा वा मुलुककर कुनईँ एक अउपचारिक भासाका सहज ढङ्गन बातमार्नार अवसर प्राप्त हक्ल कुरो सुनिस्चित गरइ प्रयोग्यत उपाय अपनाइनार आछ ।
३. सम्बन्धित जनताल्को मातिभासार समर्छेन, विकास र अभ्यास तथा प्रवर्धन गर्नार उपाय अपनाइनार आछ ।

धारा २९

निजल्को आफ्ने समुदायका र रास्ट्रिय समुदायका पुर्न रूपिन तथा समान आधारका सहभागि हकइ सम्बन्धित जनताल्को बालबालिकाल्काइ सहयोग

गर्नार सामान्य ग्यान र सिप उपलब्ध गाराइ हेइ जनताल्को लागि सिछ्यार लछे हक्नार आछ ।

धारा ३०

१. सरकारिन सम्बन्धित जनताल्को परम्परा र संस्कर्ति अनुरुपकर उपायद्वारा तथा खासगरिकइ स्रम, आर्थिक अवसर, सिछ्या र स्वास्थ्य सम्बन्धि कुरो, सामाजिक कल्यान सम्बन्धि निजल्को अधिकार तथा कर्तव्य र ह्य महासन्धिबाटे निस्त्रित निजल्का अधिकारकर सम्बन्धका निजल्काइ जानकारि गाराइनार उपाय अपनाइनार आछ ।
२. आवस्यक हक्लासिन लिखित अनुवादकर माध्यमबाटे तथा इन्खा जनताल्को भासाका आम सन्चारकर प्रयोग मार्फत ह्य कार्य गरिनार आछ ।

धारा ३१

रास्ट्रिय समुदायल्को सेब्बे समुह र खासगरि सम्बन्धित जनताल्कासिन निकटतम प्रत्यछे सम्पर्क हक्लाइ समुहबिच इन्खा समुहलिकन हेइ जनताल्को सम्बन्धका धरइ सक्नार पुर्वाग्रह उन्मुलन गर्नार उद्देस्यन सझिक उपाय अपनाइनार आछ । इतिहासकर पाठ्यपुस्तक र सझिक सामग्रिन इन्खा जनताल्को समाज तथा संस्कर्तिर स्वच्छ, यथार्थपरक र जानकारि मुलक तस्विर उपलब्ध गाराइल सुनिस्चित गर्नार प्रयत्न गरिनार आछ ।

भाग ७

सिमा वारपारकर समर्पक र सहयोग

धारा ३२

आर्थिक, सामाजिक, साँस्कर्तिक, आध्यात्मिक र वातावरनिय छेत्रका गरिनार क्रियाकलाप लगायतकर छेत्रका सिमा वरिपरिराइ आदिवासि जनजातिल्को बिचकर सम्पर्क र सहयोग सहज बानाइँ सरकारिन अन्तरास्ट्रिय सम्झउता समेतकर उपयुक्त उपाय अपनाइनाराइ आछ ।

भाग ८
प्रसासन
धारा ३३

१. हेइ महासन्धिका समेटिल कुरोर लागि जिमेवार सरकारि अधिकारिलिक्न सम्बन्धित जनताल्काइ प्रभाव पानारि कार्यक्रम सञ्चालन गर्नार विद्यमान निकाय वा अन्य उपयुक्त सम्यन्न इन्खा निकाय र सम्यन्नलाई सुम्पिल काम उपयुक्त किसिमिन सम्पन्न गर्नार आवस्यक साधन उन्खा निकाय र सम्यन्नका हक्ल कुरो सुनिस्चित गर्नार आछ ।
२. इन्खा कार्यक्रमका देहायर कुरो समावेस हक्नार आछ ।
 - (क) सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका ह्य महासन्धिका व्यवस्था हक्ल उपायर लागि योजना तर्जुमा, समन्वय, कार्यान्वयन र मुल्याङ्कन गर्नार,
 - (ख) सम्बन्धित जनताल्को सहयोगका सछेम निकाय समछे कानुनि तथा अन्य उपाय प्रस्ताव गर्नार र अपनाइल उपायर प्रयोगकर सुपरिवेछेन गर्नार ।

भाग ९
सामान्य प्रावधान
धारा ३४

प्रत्येक मुलुककर विसिस्ट अवस्थालाई द्रिस्टिगत गर्तिर्न हेइ महासन्धिलाई कार्यान्वयन गर्नार उपायर प्रक्रिति र छेत लचिलो किसिमिन निर्धारिन गरिनार आछ ।

धारा ३५

ह्य महासन्धिर व्यवस्थार प्रयोगिन अन्य महासन्धि तथा सिफारिस अन्तरास्ट्रिय लिखत, सन्धि वा रास्ट्रिय कानुन, निर्नय, परम्परा वा सम्भउता बमोजिम जनताल्को अधिकार तथा लाभ उपर प्रतिकुल प्रभाव पानार बइने ।

भाग १०
अन्तिम प्रावधान

धारा ३६

ह्य महासन्धिन आदिवासि जनजाति सम्बन्धि महासन्धि, १९५७ लाइ सम्सोधन गर्ल आछ ।

धारा ३७

ह्य महासन्धिर अनुमोदन गरिल अउपचारिक लिखत दर्ता गरइकर लागि अन्तरास्ट्रिय स्रम कार्यालयर महानिर्देसक समछे पठाइनार आछ ।

धारा ३८

१. महानिर्देसक समछे अनुमोदनकर लिखत दर्ता गाराइलाइ अन्तरास्ट्रिय स्रम सङ्गठनकराइ सदस्यल्को हक्का मात्तइ ह्य महासन्धि बन्धनकारि हक्नार आछ ।
२. महानिर्देसक समछे दुइ सदस्यल्को अनुमोदनकर लिखित दर्ता हक्ल मितिन बाह्य महिनासिन ह्य महासन्धि प्रारम्भ हक्नार आछ ।
३. होइपछि ह्य महासन्धिर अनुमोदनकर लिखत दर्ता गाराइल मितिन बाह्य महिनापछि प्रारम्भ हक्नार आछ ।

धारा ३९

१. ह्य महासन्धि अनुमोदन गर्नार सदस्यन ह्य महासन्धि प्रारम्भ हक्ल मितिन सुरुकर दस वर्स समाप्त हक्लपछि अन्तर्गस्ट्रिय स्रम कार्यालयर महानिर्देसक समछे दर्तार लागि सुचना पेस नगरिकइ ह्य महासन्धि परित्याग गरइ सक्नार आछ । उनिखइ गरिल परित्याग सुचना दर्ता हक्ल मितिन एक वर्ससम्म लागु हक्नार बइने ।
२. ह्य महासन्धि अनुमोदन गर्नार र ह्य धाराका व्यवस्था हक्ल बमोजिमकर परित्यागकर अधिकार अधिल्लो प्रकरनका उल्लिखित दस वर्सर अवधि

समाप्त हक्लपछि वर्सभित्र प्रयोग बइगर्नार प्रत्येक सदस्यर हक्का ह्य महासन्धि दस वर्सर अर्को अवधिसम्म बन्धनकारि हक्नार आछ र होइपछि उन्खा सदस्यन ह्य धाराका उल्लिखित सर्त अन्तर्गत दस वर्सर प्रत्येक अवधि समाप्त हक्लपछि ह्य महासन्धि परित्याग गरइ सक्नार आछ ।

धारा ४०

१. अन्तर्रास्ट्रिय स्रम कार्यालयर महानिर्देसकिन सङ्गठनकर सदस्यन संम्प्रेसन गर्ल सेब्बे अनुमोदन र परित्यागकर दर्तार सुचना अन्तर्रास्ट्रिय स्रम सङ्गठनकराइ सेब्बाइ सदस्यल्काइ दिनार आछ ।
२. महानिर्देसकिन सङ्गठनकराइ सदस्यल्काइ निजसमछे पाठाइल दोस्तो अनुमोदनकर दर्तार जानकारि दितिन सो मितिसम्म ह्य महासन्धि लागु हक्नार कुरोका सङ्गठनकराइ सदस्यल्को ध्यानाकर्सन गाराइनार आछ ।

धारा ४१

अन्तर्रास्ट्रिय स्रम कार्यालयर महानिर्देसकिन ह्य अधिकार धारार व्यवस्था बमोजिम आफि समछे दर्ता हक्लअनुमोदन र परित्यागकर सेब्बे कार्यर सम्पुर्न विवरन दर्तार लागि संयुक्त रास्ट्र सङ्घकर बडापत्तर धारा १०२ अन्सार सम्युक्त रास्ट्र सङ्घकर महासचिवलाइ दिनाराइ आछत् ।

धारा ४२

आफि आवस्यक ठान्त बेलाका अन्तर्रास्ट्रिय स्रम कार्यालयर सञ्चालक निकायन ह्य महासन्धिर कार्यान्वयन सम्बन्धि प्रतिवेदन महासम्मेलनका प्रस्तुत गर्नार र ह्य महासन्धिर आम्सिक वा पुर्न सम्मोधनकर प्रस्तुत सम्मेलनकर कार्यसुचिका धरइ वान्छनिय हक्ल वा बइहक्ल एकिन गर्नार आछ ।

धारा ४३

१. सम्मेलनिन ह्य महासन्धिलाइ पुर्न वा आम्सिक रूपका सम्मोधन गरिकइ

नयाँ महासन्धि स्विकार गर्लासिन नयाँ महासन्धिन अन्यथा व्यवस्था
गर्लका बाहेक,

- (क) कुनइँ सदस्यबाटे सम्सोधन गर्नार नयाँ महासन्धि अनुमोदन हक्लासिन सम्सोधन गर्नार नयाँ महासन्धि प्रारम्भ हक्तिनकर बखत उपयुक्त धारा ३९ का जुनसुके कुरो लेखिल हक्तिन पुनि ह्य महासन्धि तुरन्त विधिवत परित्याग गर्ल मानिनार आछ ।
- (ख) सम्सोधन गर्नार नयाँ महासन्धि प्रारम्भ हक्त मितिसिनह्य महासन्धि सदस्यलबाटे अनुमोदन हक्किकर लागि खुला रहिनारबइने ।
२. ह्य महासन्धि अनुमोदन गर्लाइ, तर सम्सोधन गर्नार महासन्धि अनुमोदन बइगर्लाइ सदस्यल्को हक्कका कुनइँ पुनि अवस्थाका ह्य महासन्धि वर्तमान स्वरूप र अन्तरवस्तुका ने लागु रहिनार आछ ।

धारा ४४

प्रस्तुत महासन्धिर अड्ग्रेजि र फ्रान्सेलि भासार प्रति समान रूपका आधिकारिक रहिलाइ आछत् ।

Indigenous Media Foundation

Anamnagar, Kathmandu, Nepal

Tel.: 977 1 4102757, 4102689

Email : indigenoustelevision@gmail.com

Website : www.indigenousmediafoundation.org

Publisher

MAJHI Indigenous Language, Nepal

Translation by:

Dhan Bahadur Majhi